

Aplicații ale teoriei economice a „drepturilor” de proprietate (economics of property rights) în domeniul pădurilor

Laura BOURIAUD

1. Introducere

Restituirea pădurilor și diversificarea formelor de proprietate rezultând din acest proces au provocat în ultimii ani numeroase discuții și manifestări asupra conținutului dreptului de proprietate privată asupra pădurii. Deși proprietatea privată are o definiție clară din punct de vedere legal, este din ce în ce mai evident că proprietatea asupra terenurilor forestiere este mai degrabă o excepție de la dreptul comun, spre această concluzie conducând și numeroase decizii ale Curții Constituționale.

Prin urmare, singura referire la temeiul legal al exercitării dreptului de proprietate privată asupra pădurii nu permite analiza acestei situații particulare. Pentru înțelegerea reglementării proprietății asupra pădurilor analiza economică pune la dispoziție o teorie a drepturilor de proprietate care focalizează asupra posibilității reale a deținătorului unui bun de a beneficia de fructele proprietății.

Teoria economică a drepturilor de proprietate este o alternativă instituțională a economiei neo-clasice. Ea considera că ceea ce se schimbă pe piață nu sunt bunurile, ci drepturile cu privire la bunurile respective. Dezvoltată mai cu seamă după publicarea în 1953 a cunoscutului articol al premiului Nobel pentru economie, Ronald Coase, analiza economică a drepturilor de proprietate (în continuare abreviată AEDP) prezintă aplicații interesante și adaptate domeniului silvic. Aceasta, cu atât mai mult cu cât modalitatea de efectuare a reformei proprietății asupra terenurilor forestiere în țările în tranziție a probat în mod clar inconsistența modelului economic cu privire la păduri (Bouriaud, 2002a).

2. Teorie și metodă de analiză

2.1 Bazele epistemologice

Față de teoria economică neo-clasică ce descrie bunul sub aspectul producției și consumului, teoria economică a drepturilor de proprietate descrie bunul prin prisma drepturilor asociate utilizării sale. Originalitatea AEDP este de a respinge ideea de maximizare a profitului ca unică explicație a comportamentului în mediul economic.

Problema de optimizare este reformulată prin asocierea unei funcții de utilitate cu un conținut specific fiecărui utilizator: de exemplu, utilitatea pădurii deținute de către proprietar nu vine din valoarea sa de piață, ci din valoarea sa patrimonială; prin urmare, comportamentul proprietarului nu va fi cel al maximizării profitului – care s-ar putea concretiza în vinderea proprietății atunci când prețul este favorabil, ci tocmai în menținerea, indiferent de condițiile de piață ori de rentabilitatea actului de gestiune ca atare. Prin aceasta teoria drepturilor de proprietate conferă o dimensiune instituțională schimbului de mărfuri.

Principalele întrebări ce apar în literatura de specialitate se pot clasifica în trei categorii: 1) care este structura drepturilor de proprietate într-o societate la un moment dat; 2) cum a apărut și evoluat această structură, și 3) care sunt efectele economice și sociale ale unei anumite structuri a drepturilor de proprietate (Alchian și Demsetz, 1973).

Aceste întrebări situează AEDP pe poziții de cercetare apropiate economiei neo-instituționaliste, analizei economice a dreptului și economiei costurilor de tranzacție (*neoinstitutional economics, law and economics movement, transaction cost analysis*, angl.)

2.2 Conturarea ca teorie și principale direcții de cercetare

Teoria drepturilor de proprietate se înscrie în modelul economic liberal, completându-se cu teoria costurilor de tranzacție. Astfel, se consideră că indivizii, autonomi și raționali, sunt limitați în acțiunile lor de întinderea drepturilor pe care le dețin și de costurile asociate oricărei tranzacții. Atribuirea de drepturi de proprietate privată asupra unei resurse, în condiții de costuri de tranzacție neprohibitivă, nu poate conduce decât la valorificarea ei superioară. Astfel, ori de câte ori este posibil să se limiteze accesul la o resursă la un cost inferior celui reprezentat de supraexploatarea resursei în caz de acces liber, privatizarea ei se dovedește eficace (Demsetz, 1967).

AEDP își datorează dezvoltarea Școlii de la Chicago, care are ca principali reprezentanți pe Coase, Alchian, Demsetz, Pejovich, Furubotn, Manne, Calabresi, Posner și Tullock. Aceștia, de formație juriști și economiști, au aplicat teoriile și metodele de analiză ale economiei unor instituții centrale ale sistemului juridic: proprietatea, responsabilitatea, contractul, procedurile judiciare, etc. Unele cercetări analizează de exemplu efectul de distribuție al regulii juridice (Calabresi și Melamed, 1972), altele încearcă să demonstreze că sistemul juridic este eficace sau tinde să fie eficace din punct de vedere economic (Posner).

Raționamentul asupra drepturilor de proprietate păcătuiește printr-o oarecare doză de circularitate: structura drepturilor de proprietate la un moment dat influențează asupra comportamentului agenților economici, dar și reciproc, deoarece agenții vor încerca fără încetare să dobândească o cantitate cât mai mare de drepturi cu puțință. Această circularitate se repercutează asupra AEDP astfel încât ea poate fi în același timp de natură normativă (se compară starea actuală cu o stare ideală) și pozitivă (Kirat, 1999).

2.3 AEDP ca metodă de analiză

2.3.1 Drepturi legale și drepturi economice

Mai întâi este necesară clarificarea noțiunii de „drepturi” de proprietate. Deși în sistemul de drept romano-germanic se recunoaște unicitatea dreptului de proprietate din punct de vedere obiectiv, nu trebuie uitat că AEDP s-a conturat ca disciplină în vecinătatea sistemului de drept de common-law în care nu este șocantă situația de suprapunere de drepturi subiective asupra aceluiași bun.

Esențial pentru aplicarea acestei metode de analiză este înțelegerea diferenței dintre definiție formală (juridică) a proprietății și definiție economică a proprietății. Din punct de vedere formal, contează care sunt bunurile ce fac parte din circuitul civil, cum se dobândește proprietatea asupra bunurilor, ce pot face proprietarii cu bunurile deținute (condițiile exercițiului dreptului), și cum se remediază atingerile aduse dreptului de proprietate (Centi, 1997). Aceasta este definiția formală a drepturilor de proprietate (Barzel, 1997).

Definiția economică a drepturilor de proprietate este însă diferită. Dacă dreptul de proprietate legal (formal) este ceea ce statul atribuie sau garantează subiecților de drept, drepturile de proprietate în sens economic reprezintă posibilitatea unui individ de a consuma serviciile sau fructele unui bun în mod direct sau pe calea schimbului (Barzel, 1997). Definiția economică nu face referire la legalitatea acestui consum, ci numai la posibilitatea de existență a lui.

2.3.2 Atributele dreptului de proprietate în sistemul de drept scris

În sistemul de drept scris căruia îi aparține toată Europa continentală proprietatea se caracterizează prin trei atribute, conform matricei sale primare din dreptul roman: *jus utendi*, sau dreptul de folosință, *jus fruendi*, sau dreptul de a culege fructele, și *jus abutendi*, sau dreptul de dispoziție. În practică, proprietatea poate fi descompusă astfel încât aceste atribute să se regăsească printre drepturile subiective ale unor persoane distincte. Este vorba de dezmembrămintele dreptului de proprietate (Vrabie și Durac, 1994), printre care:

- **dreptul de uzufruct:** în temeiul acestui drept, uzufructuarul este îndreptățit să uzeze de un bun neconsumabil care este proprietatea altuia și să-și însușească fructele și veniturile, potrivit cu destinația bunului, fiind obligat să-i conserve substanța. Este un drept temporar, cel mult viager;
- **dreptul de uz:** în temeiul acestui drept, titularul este îndreptățit să uzeze de bunul ce constituie obiectul dreptului său, și să-și însușească o parte din fructele sau veniturile bunului, însă numai atât cât este necesar pentru acoperirea nevoilor lui și ale familiei;
- **dreptul de superfic:** este dreptul de proprietate pe care îl are o persoană, numită superficial, asupra construcțiilor și plantațiilor aflate pe terenul altuia, teren cu privire la care superficialul capătă un drept de folosință;

- **dreptul de servitute:** este o sarcină ce se constituie cu privire la un imobil, pentru înlesnirea sau lărgirea utilizării unui alt imobil, ce aparține unui alt proprietar.

2.3.3 Atributele dreptului de proprietate în sistemul de common law

Două sunt noțiunile care caracterizează proprietatea în acest sistem: *property* și *ownership*. Unii autori vorbesc de *property* în accepțiunea de posesie și dispoziție cumulate, adică *usus*, *fructus* și *ab usus* (Barzel, 1997; Alchian și Demsetz, 1973; Eggertsson, 1990), considerând că *ownership* exclude posibilitatea de alienare. Pentru alți autori, *ownership* cuprinde *usus*, *fructus* și *ab usus* (Furubotn și Pejovich, 1972; Schlanger și Ostrom, 1992).

Atributele dreptului de proprietate în sistemul de common law fac referire la conținutul dreptului, și nu la deținătorul său, ceea ce diferențiază clar noțiunea de proprietate în cele două sisteme de drept. Proprietatea în common law cuprinde nu mai multe dezmembrăminte, ci mai multe drepturi distincte:

- **dreptul de sustragere** a bunului de la consum (*subtractibility*, angl.), adică dreptul de a-și rezerva pentru sine fructele și veniturile bunului;
- dreptul de **gestionare** a bunului;
- **exclusivitatea** (*excludability*, angl.) fără de care proprietatea nici nu poate exista (Bass și Hearne, 1997; Centi, 1997);
- dreptul de a **transmite** proprietatea (alienare).

2.3.4 Grila de analiză economică a drepturilor de proprietate

În cazul pădurii se regăsește atât situația unei proprietăți reziduale (North, 1990), cât și situația descrisă de « panier de drepturi » (Alchian și Demsetz, 1973). În primul rând, reglementarea legală a proprietății îi conferă acesteia un caracter oarecum atenuat. În al doilea rând, asupra terenurilor forestiere nu există doar un drept de proprietate, ci mai multe drepturi suprapuse. Pentru analiza drepturilor de proprietate Schlanger și Ostrom (1992) propun o grilă care combină definiția formală cu cea economică (tabelul 1).

Tabelul 1. Grilă de analiză a drepturilor economice asociate bunului
Table 1. Bundles of rights associated with positions

	Proprietar (owner)	Concesionar sau chiriaș (proprietor)	Pretendent (claimant)	Utilizator legal (authorised user)	Utilizator fără titlu legal (unauthorised user)
Acces	X	X	X	X	X
Sustragere	X	X	X	X	
Management	X	X	X		
Excludere	X	X			
Alienare	X				

Sursă: Schlanger și Ostrom, 1992

Prima linie a tabelului face referire la poziția legală a deținătorului bunului, pe când prima coloană se referă la drepturile în sens economic, la ceea ce se întâmplă în fapt cu acel bun. Distincția *de jure/de facto* nu este posibilă în sistemul de drept scris, care se caracterizează printr-un grad înalt de formalism. Tendința generală este de a asocia unui teren un singur proprietar, ceea ce se vede și din evoluția istorică a regimului proprietății asupra pădurilor (Bouriaud, 2002b). De aceea AEDP solicită un efort de conceptualizare particular, prin care situația formală trebuie distinsă de cea reală. Un exemplu clar este cel al furtului de arbori din pădurea privată. Deși formal proprietatea privată înseamnă exclusivitate asupra bunului, în realitate proprietarul privat poate să piardă orice control asupra bunului și asupra beneficiilor proprietății. Cu alte cuvinte, dreptul de proprietate privată a încetat să existe din punct de vedere economic atâta vreme cât din pădure se fură frecvent. Practic acea pădure se regăsește în situația de bun în acces liber : nu mai există nici exclusivitate (fiecare deține ceea ce taie) nici posibilitate de rezervare (ceea ce nu este tăiat este rezervat proprietarului).

2.4 Aplicație: structura drepturilor de proprietate asupra pădurii

2.4.1 Clasificarea bunurilor forestiere

Proprietatea asupra pădurii are o serie de particularități, plecând de la natura însăși a pădurii, care grupează solul, arborii și efectele viețuirii grupate a arborilor.

Dacă asupra componentei funciare « teren forestier » regulile dreptului civil funcționează normal, cu câteva excepții în privința circulației juridice a terenurilor forestiere, altfel stau lucrurile în cazul produselor lemnoase și nelemnoase ale pădurii.

Acestea se pot clasifica în trei categorii: terenul forestier (categoria F), lemnul (categoria A), produsele forestiere accesorii, adică acele produse ale pădurii susceptibile de exploatare și consumare exclusivă (categoria B) și produsele și serviciile de mediu și sociale (categoria C).

Clasificarea unui bun sau serviciu forestier în public sau privat depinde de un întreg context instituțional, care combină sistemul de drepturi de proprietate, reglementarea publică a activităților forestiere și imperfecțiunile pieței (*market failures*, angl.).

Bass și Hearne (1997) clasifică bunurile pădurii după două criterii:

- după posibilitatea de excludere (*excludability*, angl.), care face referire la capacitatea individului deținător al bunului de a se opune utilizării bunului de către alt individ;
- după posibilitatea de sustragere (*subtractability*, angl.) a bunului de la o eventuală consumare ulterioară.

În tabelul următor (tabelul 2) este redată clasificarea făcută de Bass și Hearne (1997), cu completări și modificări. Reiese din această clasificare două aspecte importante :

- că inclusiv la nivel formal, de definire a dreptului asupra pădurii prin lege, există o zonă « gri » în care drepturile nu sunt clare. În legislația românească de exemplu accesul publicului în pădure nu este reglementat prin lege, la fel ca și culegerea de lemne de foc, ambele fiind cutumiare;
- deși se proclamă proprietatea privată asupra pădurii, în fapt este vorba despre o proprietate privată rezumată la terenul forestier și la arborii supuși extragerii.

Această clasificare este absolut necesară deoarece AEDP nu se poate aplica în același mod pentru un bun public și pentru un bun privat; categoriile de utilizatori, repartizarea diferitelor drepturi și posibilitățile de securizare a acestor drepturi (*enforcement rights*, North, 1990) diferă de la o categorie de bunuri la alta.

Tabelul 2. Caracterul public sau privat al bunurilor și serviciilor pădurii
Table 2. Public and private goods in forests

Categorie	Produse, servicii și activități în domeniul pădurilor	Exclusivitate	Possibilitate de sustragere	Caracterul bunului
F : Funciar	Terenul forestier	forte	forte	bun privat
A : Lemn	Lemn pentru vânzare	forte	forte	bun privat
	Lemn pentru autoconsum	forte	forte	bun privat
	Lemn pentru foc strâns direct din pădure	moderată	forte	mixt
B : Produse forestiere și activități	Fructe de pădure	moderată	forte	mixt
	Ciuperci de pădure	moderată	forte	mixt
	Pășunatul în pădure	moderată	forte	mixt
	Plante medicinale	moderată	forte	mixt
	Vânătoare	moderată	moderată	mixt
C : Produse și servicii de mediu și sociale	Plimbare, ieșiri la iarbă verde	moderată	slabă	mixt
	Turism montan	slabă	slabă	bun public
	Stocarea carbonului	slabă	slabă	bun public
	Protejarea solului	slabă	slabă	bun public
	Conservarea biodiversității	slabă	slabă	bun public
	Atenuarea climatului	slabă	slabă	bun public

Sursă: Bass și Hearne, 1997, modificat și completat

Posibilitatea de înstrăinare și de dobândire este diferită în cazul bunurilor publice față de cele private (tabelul 3). În dreptul de inspirație franceză nici un bun nu poate fi comercializat dacă nu este identifiabil, cert, în circuitul civil (*res commercii*), știind că bunurile publice nu sunt în circuitul civil.

Din acest punct de vedere, recunoșterea formală a unui drept asupra unui serviciu forestier, cum este cel al stocării carbonului, deschide în continuare perspective de comercializare pe piață. Un exemplu în acest sens este contractul încheiat între Regia Națională a Pădurilor și Banca Mondială pentru stocarea carbonului. Prin acest contract, RNP primește 3.6 dolari pentru fiecare tonă de carbon stocată prin păduri (Universul Pădurii, 2003). Contractul consacră un drept

formal de proprietate economică al RNP asupra serviciului forestier reprezentat de stocarea carbonului.

Tabelul 3. Pădurea ca bun public și ca bun privat: consecințe în privința pieței
Table 3. The public and private forest assets on market

Pădurea ca bun public	Pădurea ca bun privat
1. nu există cost de oportunitate pentru folosința forestieră, deoarece aceasta nu poate fi schimbată	1. într-o piață perfectă de capital (sumele împrumutate nu afectează rata dobânzii), se poate ca folosirea forestieră a terenurilor să nu fie eficientă. Există un cost al oportunității folosinței forestiere a cărui limită inferioară este reprezentată de suma ce poate fi împrumutată de la bancă depunând terenul respectiv ca garanție
2. terenurile forestiere de interes public nu pot fi vândute – nu există o piață a terenurilor forestiere	2. piața liberă a terenurilor în condițiile obligativității folosinței forestiere ar trebui să conducă la atribuirea terenurilor forestiere către cei care le apreciază cel mai mult
3. principiul continuității nu justifică refacerea capacității de plată prin credite (proprietatea publică este insesizabilă)	3. continuitate producției nu este asigurată, creditele se impun pentru a efectua lucrările silvice
4. țelul de gospodărire este stabilit în raport cu interesele societății. Funcția de optimizare este cea a gestionării durabile și în condiții de eficiență economică a pădurilor	4. țelurile de producție sunt stabilite conform intenției proprietarului (dar în respectarea legilor, bineînțeles). Funcția de optimizare este cea a profitului

Sursă: Drăgoi, 2000, modificat și completat

2.4.2 Pădurea ca bun principal generator de drepturi suprapuse

Din tabelul 2 rezultă că proprietarul unei păduri este, din punct de vedere economic, proprietar cu drepturi depline și afirmate doar asupra terenului forestier și al arboretului, și aceasta sub anumite condiții, cum ar fi, de exemplu, posibilitatea de a vinde terenul sau posibilitatea de a beneficia de protecție legală contra furtului de lemn. Chiar făcând abstracție de furt, exclusivitatea proprietarului nu este absolută deoarece el nu poate împiedica strângerea de lemn pentru foc (crăci, arbori usacați) direct din pădure de către alți utilizatori.

Asupra celorlalte produse ale pădurii drepturile sunt împărțite: statul deține dreptul asupra vânatului și vânătorii, culegătorii de ciuperci și fructe de pădure dobândesc un drept exclusiv asupra ciupercilor și fructelor culese, turiștii beneficiază de dreptul de a se bucura de priveliștea și aerul curat al pădurii, locuitorii din satele aflate la poala pădurii beneficiază de protecția oferită contra eroziunii solului și proceselor torențiale, etc. Prin natura lor economică aceste bunuri nu sunt susceptibile de consumare exclusivă, privată, nici nu se află în circuitul civil în cele mai multe cazuri, sunt deci bunuri mixte sau bunuri publice.

Din acest motiv, terenul forestier și arborii ce îi sunt atașați pot fi considerați ca alcătuind bunul principal, în timp ce celelalte bunuri și servicii au caractere de bunuri accesorii sau secundare. Existența lor depinde în mod evident de existența pădurii ca bun principal.

2.4.3 Drept de gestionare *versus* drepturi private asupra resursei forestiere

Din punct de vedere economic nu contează dreptul de proprietate asupra pădurii, ci dreptul de gestionare a pădurii. Dreptul de gestionare este deținut de cel care are capacitatea de a fixa regulile de utilizare a resursei forestiere. Se consideră de la bun început că nu are nici o importanță cine are dreptul de folosință asupra unuia sau altuia dintre produsele și serviciile pădurii, atâta vreme cât acestea nu se pot nici ierarhiza, nici distribui pe calea drepturilor private și exclusive. Ceea ce contează este cine deține dreptul de gestionare a pădurii, deoarece prin această activitate se face distribuția beneficiilor pădurii.

Un prim argument al acestei alegeri este dat de amploarea responsabilităților atașate dreptului. Titularii unui drept de utilizare a serviciilor pădurii vor fi mai puțin interesați să producă și celelalte bunuri și servicii care nu intră în activitatea lor (ex. conservarea biodiversității) decât gestionarul pădurii, al cărui poziție este de mediator al utilizărilor multiple ale pădurii.

Cel de-al doilea argument este legat de costurile de tranzacție, care ar fi foarte ridicate dacă s-ar încerca definirea și atribuirea în folosință exclusivă a fiecărui drept asociat unei posibilități de utilizare a pădurii. Din acest punct de vedere este mai eficient să fie stabilite regulile de gestionare ale pădurilor decât drepturi de proprietate private pentru componentele A, B și C. În ultimă instanță, dreptul economic de gestionare a pădurii poate fi mai ușor definit și securizat decât o mulțime de alte drepturi formale și inevitabil suprapuse asupra bunurilor pădurii.

2.4.4 Forme de proprietate asupra pădurii din punct de vedere economic

În analiza structurii drepturilor asupra pădurii se disting două niveluri :

- nivelul formal, care clarifică cine deține proprietatea asupra bunului principal (pădurea), și cine deține dreptul de gestionare a pădurii din punct de vedere formal ;
- nivelul operațional care reflectă cine are capacitatea de decizie în privința utilizării produselor și serviciilor pădurii (Schlager și Ostrom, 1992). Acest nivel exprimă nivelul drepturilor economice asupra resursei.

Partajarea drepturilor și responsabilităților asupra utilizării pădurii este dată de amenajament, mai precis de modalitățile de întocmire ale acestuia. Inițial, amenajamentul a fost un simplu instrument de planificare a lucrărilor silvice. În prezent, și în toate țările foste socialiste, amenajarea a devenit un instrument de implementare a politicii forestiere a statului respectiv atât în pădurile publice cât și în cele private. Mai mult, în țările în tranziție nu sunt diferențe semnificative între modalitățile de gestionare și amenajare a pădurilor publice și a pădurilor private : pădurile private sunt obligate la furnizarea către societate a acelorași servicii și de aceeași calitate cu cele oferite de pădurea publică. Acesta este încă un argument pentru a afirma că, în fapt, dreptul de proprietate privată al proprietarului de păduri

se reduce la solul forestier (teren forestier) și la masa lemnoasă ce va fi valorificată (categoriile F și A). Celelalte drepturi asupra pădurii, inclusiv dreptul de gestionare, aparțin domeniului public. Cu alte cuvinte, ne găsim în fața unui caz tipic de « proprietate reziduală » (tabelul 4).

Dacă Statul este cel care fixează regulile de gestionare ale pădurilor, atunci proprietarul privat deține “ceea ce îi mai rămâne” ca posibilitate de decizie asupra soartei bunurilor pădurii (cadranul III), mai ales dacă, așa cum este cazul în țările în tranziție, opinia proprietarului de păduri nu are nici o relevanță pentru întocmirea proiectului de amenajare. Situația inversă (cadranul II), în care regulile de gestionare ar fi fixate în domeniul privat ar putea fi cu putință dacă, de exemplu, o organizație ecologistă ar câștiga dreptul de gestionare asupra unei rezervații sau arii protejate proprietate publică. Dar nu un drept de gestionare în virtutea unui contract, ci însuși dreptul de a decide asupra regulilor de aplicat.

Tabelul 4. Proprietatea deplină și proprietatea reziduală asupra pădurii prin prisma dreptului de gestionare

Table 4. The ownership of the “main good” and the ownership on “managing” the forests

Deținătorul dreptului de gestionare (Ownership on “managing forests”)	Proprietatea asupra bunului principal (cat. A și F) (Ownership on the main good)	
	PROPRIETARUL PRIVAT (PRIVATE)	STATUL (STATE)
PROPRIETARUL PRIVAT (PRIVATE)	I Proprietate deplină (Plenty ownership)	II Proprietate reziduală (Restricted ownership)
STATUL (STATE)	III Proprietate reziduală (Restricted ownership)	IV Proprietate deplină (Plenty ownership)

2.5 Concluzie

Deși ideea de proprietate este puternic marcată de înțelesul său formal sau juridic, AEDP arată că proprietatea în sens economic are un conținut total diferit de cel juridic. Specific modelului juridic este asocierea « un bun – un deținător (proprietar) »; dreptul creează o sferă de protecție a drepturilor deținute în interiorul căreia « este interzis oricui de a interfera cu exercițiul drepturilor posesorului » (Centi, 1997).

Modelul economic în schimb nu are la bază interdicția de a interfera, ci tocmai capacitatea de a acționa. Ca rezultat al aplicării legii fondului funciar situația proprietății este extrem de defavorabilă în prezent din punct de vedere economic. Modalitatea clasică de gândire și intervenție este cea a clarificării proprietății (eliberare titluri de proprietate, înscriere carte funciară sau registre imobiliare, întabulări, autentificare notarială, schimburi de terenuri, etc.), deși este cea mai costisitoare și cea mai înceată posibilitate de acțiune. În această categorie se încadrează efortul de cumpărare de păduri de către RNP. Ce se poate spune în schimb despre costul clarificării proprietății atunci când sunt în joc trei sau patru moștenitori pe titlul de proprietate, unul dintre ei a decedat și alți doi sau trei moștenitori i se substituie la succesiune, iar toate acestea privesc 30 de ari de pădure sau mai puțin!

O altă modalitate de intervenție sugerată de AEDP este cea a favorizării prin lege a acelor deținători care, deși nu sunt proprietari, au capacitatea economică de valorizare a bunului: este în fapt ceea ce a instituit ordonanța 98/2003 prin asigurarea pazei pădurilor private de către Regia Națională a Pădurilor. Deși aceasta înseamnă o creștere a costurilor directe de personal și materiale ale regiei, în timp se realizează o compensare a acestor costuri prin beneficiile legate de protejarea pădurilor private contra furtului de arbori. Este vorba mai ales de beneficii indirecte, de natură socială și ecologică. Favorizarea utilizării economice a bunurilor mai poate cuprinde intervenția statului în acordarea folosinței perpetue deținătorilor în fapt ai terenului forestier, cu despăgubirea celorlalți avânzi-cauză.

În al treilea rând, deoarece bunurile și serviciile pădurii nu se pot disocia și transmite separat, este nevoie de o nouă atitudine din partea Statului care să insiste mai mult pe responsabilizarea deținătorului bunului principal (teren forestier și arboret). Responsabilizarea se realizează coercitiv, adică prin obligație, prin parteneriat, adică prin convenții, și prin indemnizare, adică prin compensare în cazul în care proprietatea formală este diminuată. Acestea sunt cele trei căi „regale” de clarificare a drepturilor economice de proprietate care apar în economia costurilor de tranzacție.

Nu putem încheia fără a remarca inconsistența modelului economic cu privire la păduri. În economia resurselor naturale și în economia mediului pădurea este tratată când drept resursă renuelabilă, asupra căreia este posibilă apropierea privată, când drept sursă de externalități pozitive pentru societate, ceea ce impune reglementarea de stat în vederea asigurării continuității serviciilor de mediu. Natura duală a pădurii, de generatoare de bunuri publice și private în același timp, cadrează în mod dificil cu modelul neo-liberal de alocare a resurselor prin intermediul mecanismelor de piață.

Inconsistența modelului economic cu privire la păduri s-a regăsit în modalitatea de efectuare a reformei proprietății forestiere. Legile restituirii au considerat terenul forestier ca având aceleași calități „de piață” ca și terenurile agricole. Acest lucru a fost doar parțial corectat prin delimitarea pădurilor protejate și excluderea lor, de regulă, de la restituire (Lituania, România, Bulgaria, Ungaria, Slovenia).

Dacă atribuirea inițială a titlurilor de proprietate asupra terenurilor forestiere apare ca rezultat al unei acțiuni distributive ce răspunde unui principiu etic (reconstituirea dreptului de proprietate), consacrară regulii responsabilității poate facilita *a posteriori* aplicarea unui principiu de eficiență economică (Calabresi și Melamed, 1972). AEDP clasifică pe categorii componentele pădurii ca proprietate, și oferă o posibilitate de interpretare a libertății de acțiune a deținătorului de pădure. Gestionarea pe baze contractuale a acelor componente ale proprietății forestiere care nu pot fi bunuri private nu mai este doar o eventualitate teoretică: legea silvică a Estoniei consacră deja contractele de gestionare a biodiversității care se încheie între proprietarii de pădurim ca deținători ai bunului principal și Stat, ca gestionar al bunului asociat care este biodiversitatea.

Bibliografie

- Alchian, A., Demsetz, H. 1973. The property right paradigm. *Journal of Economic History*, 33 (March) : 17-27.
- Barzel, Y., 1997. *Economic analysis of property rights*. Second edition. Cambridge University Press. Reprinted 1999. 161 p.
- Bass, S., Hearne, R.R., 1997. *Private Sector Forestry: a Review of Instruments for Ensuring Sustainability*, International Institute for Environment and Development (IIED), Forestry and Land Use Series, n. 11, London, 62 p.
- Bouriaud, L., 2002a. L'allocation des droits de propriété et d'usage sur la forêt : analyse économique et politique du cas des pays en transition. Teză de doctorat, ENGREF Franța și Universitatea "Ștefan cel Mare" Suceava, 351p.
- Bouriaud, L., 2002b. *Drept forestier. Legislație silvică*. Editura Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 150 p.
- Calabresi, G., Melamed, A.D., 1972. Property rules, liability rules, and inalienability: one view of the cathedral. *Harvard Law Review*, April 1972, 85 (6):1089-1128
- Centi, J.-P., 1997. Le prix de l'environnement. Dans Falque, M., Massenet, M., eds., 1997. *Droits de propriété et environnement*. Dalloz, coll. « Thèmes et Commentaires », Paris, 372 p., pp. 156-172
- Demsetz, H. 1967. Toward a theory of property rights. *American Economic Review*. Papers and proceedings, vol. 57 (2) :347-360
- Dragoi, M., 2000. *Economie forestieră*. Ed. Economica. 288 p.
- Eggertsson, T. 1990. *Economic behaviour and institutions*. Cambridge University Press. New York, Port Chester, Melbourne, Sydney. 385 p.
- Estonia, 1999. Forest Act (Metsaseadus). Estonian Translation and Legislative Center. Disponibil pe internet la www.fao.org, iunie 2003
- Furubotn, G., Pejovich, S., 1972. Property rights and economic theory: a survey of recent literature. *Journal of Economic Literature*, 1972, 10(4):1137-1162
- Kirat, T., 1999. *L'Economie du droit*. La Découverte, coll. „Repères”, 120 p.
- North, D., 1990. *Institutions, institutional change and economic performance*, Cambridge University Press, 152 p.

- Schlager, E., Ostrom, E., 1992. Property rights regimes and natural resources: a conceptual analysis. *Land Economics*, august 1992, 68 (3): 249-262
- Universul Pădurii, 2003. Eveniment : Dublă premieră mondială. Anul II, nr. 5/2003, p. 32
- Vrabie, G., Durac, G., 1994. *Drepturi reale. Dezmembrămintele dreptului de proprietate*. Editura Fundației Chemarea, Iași

Abstract

Economic analysis of property rights in forestry

Economic analysis of property rights in forests is based on the idea that the market exchange concerns rights, not assets. The second idea is that the formal property rights are different from the economic rights. The paper proposed a classification of forests assets and discusses some opportunities to delineate economic rights on forest assets.

Keywords: Formal rights, economic rights, forest assets, liability contracts

Șef lucrări dr. ing. Laura BOURIAUD,
Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava,
Facultatea de Silvicultură,
bouriaud@yahoo.com